

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

המחיצות הן מחיצות רוחניות

[מה]

(יח) ומשה נגש אל הערפל אשר וכו'. מכילתא (פרשה ט, ו)

(כ, יח) וַיַּעֲמֵד הָעַם מֵרַחֵק וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים

מוחשות הן הדרך של קבלת הנבואה, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ז, ג) וז"ל "הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה, דרך משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה, וידע מה הוא, כמו הסולם שראה יעקב אבינו, ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלכיות ושעבודו, וכמו החיות שראה יחזקאל, והסיר נפוח ומקל שקד שראה ירמיה, והמגלה שראה יחזקאל, והאיפה שראה זכריה, וכן שאר הנביאים, מהם אומרים המשל ופתרונו כמו אלו, ויש שהן אומרים הפתרון בלבד, ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון כמקצת דברי יחזקאל וזכריה, וכולן במשל ודרך חידה הם מתנבאים" עכ"ל. הנה מבואר שדרך קבלת הנבואה היא על ידי משל מוחשי, כיון שאין בכח הנשמה שבגוף לחצוץ את החומר להתחבר לגמרי לשכל האלוקי, לפיכך היא מתנבאת על ידי דברים מוחשיים שכבר ראו לפני כן.

ומדמה הוא סיפור משל לדמיון והבנת הנבואה, כמו שפירש הרד"ק על הפסוק (הושע יב, יא) וַיִּבֶן הַנְּבִיאִים אֲדָמָה וז"ל "וביד הנביאים אדמה - כלומר נתתי דמיונות ומשלים ביד הנביאים, כמו המשל שאמר ישעיה (ה, א) כרם היה לידידי, ומה שאמר יחזקאל (טז, ג) מכורותיך ומולדותיך וכל הפרשה" עכ"ל, דהיינו שהנביא מביא סיפור שכולו משל, להבין הנבואה שמקבל, דלפעמים הוא בא במשל מוחשי כסולם סיר כו' ולפעמים כסיפור. והנה אמרו בש"ס (יבמות מט, ב) "תניא: כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה" ע"כ. ומבאר הרמב"ם שכל זה לא היה במשה רבינו, כיון שגופו לא היה חוצץ להבנת הנבואה, שגופו נעשה קודש לפיכך גופו לא היה מזדעזע בקבלת נבואה.

וכן לא היה צריך משל או סיפור, כיון שזכה לעבור את כל מחיצות החומר, ולהדבק בשכל האלוקי. ולהבנת הענין הנני מעתיק לשון קדשו של הרמב"ם (יסודי התורה ז, ו) וז"ל "כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ משה רבינו רבן של כל הנביאים, ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים, שכל הנביאים בחלום או במראה, ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר (במדבר ז, פט) ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול, כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחיידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר (במדבר יב, ח) פה אל פה אדבר בו, ונאמר (שמות לג, יא) ודבר ה' אל משה

¹ תוכן דבריו, הנהגה בפרשה זו כתוב "ומִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים", ולא כתיב שהיה חושן וענן. ובפרשת ואתחנן כתוב (דברים ד, יא) "וַתִּקְרְבוּן וַתַּעֲמְדוּן תַּחַת הַהָר וְהָהָר בָּעַר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁן עָנָן וְעֶרְפֶּל". וליישב זאת אמרו במכילתא (יתרו, פרשה ט) וז"ל "ומשה נגש אל הערפל, לפני משל מחיצות, חשך ענן וערפל, חשך מבחוץ ענן מבפנים, וערפל לפני ולפנים, שנאמר ומשה נגש אל הערפל" ע"כ. פירוש, הא דכתיב בפרשת יתרו רק ערפל, הוא מפני שהוא היה המחיצה הפנימית לפני ולפנים, וכיון דכתיב שהגיע למחיצה הפנימית בודאי הגיע לפני משל מחיצות של חושן ענן וערפל, זה פשוטם של דברים.

אבל באמת יש לדקדק, הא במקום שהאש בוער עד לב השמים, לא יתכן חושך, אם כן סוף הפסוק וראש הפסוק צריכים ביאור, דכתיב (דברים ד, יא) "וְהָהָר בָּעַר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁן עָנָן וְעֶרְפֶּל". [וכבר הקשה כן החזקוני ונרחק בזה]. ועוד יש לדקדק, דלפני כן בפרשת יתרו (שמות פרק כ, טו) כתוב "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֶת הַשֶּׁפָּר וְאֶת הַהָר עָשָׂן", ולא מוזכר שהעם ראה חושך ענן וערפל.

ומבאר המשך חכמה, שחשך ענן וערפל לא היה מוחשי, אבל הוא מחיצות החומר שחוצץ בין החומר לשכל האלוקי, ומשה רבינו ע"ה עבר את כל מחיצות החומר, ונדבק בשכל האלוקי. ובזה מיושב כל הדקדוקים, דבאמת היה אש עד לב השמים, אבל החושך לא היה חושך במציאות, אלא הוא החומר שיש לאדם, החוצץ בינו לשכל האלוקי, ולכן לא כתוב שראו את חושן ענן וערפל, כי הם מחיצה רוחנית. אלא שעוד צריך ביאור, מדוע כתוב שלוש מחיצות, חושן ענן וערפל, ולא מחיצה אחת בלבד, והוא החומר החוצץ, ומה הן שלוש הבחינות הללו. ומבאר המשך חכמה, דמחיצות החומר באופן כללי נחלקות לשלושה סוגים: א. רגשות. ב. מומחשי. ג. דמיון.

זה ביאור:

רגשות הם מה שהאדם מרגיש את גופו, ורגש זה מונע ממנו לקבל את השכל האלוקי, כמו שכתב הרמב"ם על הנביאים, וז"ל (יסודי התורה ז, ב) "וכולן כשמתנבאים, אבריהן מזדעזעין, וכח הגוף כשל, ועשתנותיהם מתטרפות, ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה". מבואר, שכדי שתשאר הדעה פנויה להבין מה שתראה, צריך שלא ירגיש את גופו.

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(פרשת ויצא) וכמו החיות (יחזקאל א) וכן סיר נפוח (ירמיה א) שזהו ממוחשות, שכבר ראו הדברים האלה במוחשות. וכן מדמה שנאמר (הושע יב, יא) וביד נביאים אדמה; וזהו שלושה הבדלות, ומשה נכנס לפניו משלוש מחיצות, והדברים ארוכים ואין כאן מקומו.

[מו]

יש להתבונן? מה ואיזו השתלמות היה למשה בקבלת התורה, כי האיש משה היה גדול קודם מתן תורה שנשתלם וזכה למעלתו,

ישראל לא יקבל התורה במשלים וחידות, אלא מסירה ממש, כקבלתה כך נתינתה, והתורה המצויה בידינו כנתינתה כך קבלתה, שלא היה צריך משה רבינו ע"ה לא משל ולא סיפור להבין את הנבואה שמקבל, וגופו לא היה חוצץ כלל וכלל]

² [מו] לאחר שביאר המשך חכמה גודל מעלתו של משה רבינו ע"ה, שזכה שאין החומר חוצץ מפני השכל האלוקי, בא המשך חכמה לבאר סודות עמוקים מאוד, כפי שיבואר להלן. דהנה פתח המשך חכמה בשאלה, כיון שמה רבינו היה שלם בתכלית השלמות עוד לפני קבלת התורה, איזה השתלמות פעלה בו קבלת התורה, ובאיזה דרך פעלה בו קבלת התורה, שהרי גם ללא קבלתה זכה לשלמות, ולא נתנה תורה לישראל אלא לזכות את ישראל. [ואין להקשות, אולי באמת התורה לא פעלה עליו אלא על כלל ישראל, שהם ללא התורה לא היו יכולים להגיע לדרגות גדולות אלו. אבל באמת חלילה לומר כן, דאם למשה רבינו ע"ה לא היה מעלה בקבלת התורה, לא היה יכול לקבלה ולא למוסרה לישראל, ועל כורחך שקבלתה הביאה למשה רבינו ע"ה שלימות שלא היה לו לפני כן, אבל משה שזכה לכליל זיכרון החומר והשלמות, מדוע הוצרך לקבלת התורה, ומה זכה לאחר קבלת התורה.

ומבאר המשך חכמה, דהנה הפלוסופים הגויים אמרו, שבורא עולם לא ברא [עפרא לפומיהו] העולם ברצונו, כיון שהבורא הוא שלם בתכלית השלמות, והעושה דבר מתוך רצון, בא להשלים חסר, וכיון שהבורא אינו חסר כלום, אינו צריך לעולם, אלא שהעולם נברא מציאותו של הבורא בהכרח, כמו שיש צל מן האדם, ואור מן השמש, שאין זה בריאה של צל או אור, אלא הוא ממילא, כך העולם נברא מחמת מציאותו של הבורא בהכרח, ולא שרצה לברוא עולם, אלא מציאותו של הבורא היא העולם, ומאז שיש בורא לעולם, יש עולם, והעולם קדמון ולא נברא, שאין לשלם בתכלית השלמות רצון, שרצון מורה על חסר. ועל פי דרכם אמרו הפלוסופים, שאין האדם

לפנים משלוש מחיצות, חושך ענן וערפל, חושך מבחוץ, ענן מבפנים, ערפל לפני ולפנים. על דרך הציור, שיש שלוש מחיצות עד השכלי האלוקי, והמה, המורגשות, המוחשות, המדמה. ונבואת משה היה באספקלריא המאירה (יבמות מט, ב), היינו בלא כח המדמה. וזהו שלוש חלוקים בין הנביאים למשה כמו שכתב (הרמב"ם) בפרק ז מהלכות יסודי התורה (הלכה ו), זה מה שכולן איבריהם מזדעזעין וכח הגוף כשל, והוא הרגשה בכוחות הגוף. (שם הלכה ו) הדברים שמודיעין דרך משל כמו סולם וכו'

פנים אל פנים, ונאמר (במדבר יב, ח) ותמונת ה' יביט, כלומר שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו (שם) במראה ולא בחידות, שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין, ומשה רבינו אינו כן, הוא שהכתוב אומר (שמות לג, יא) כאשר ידבר איש אל רעהו, כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו, כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ, רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכיון דעתו ולהזדמן לה, שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר (במדבר ט, ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ובזה הבטיחו האל שנאמר (דברים ה, כז) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלים שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו, ונקשרה דעתו לצור העולמים, ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם, וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים" עכ"ל.

ועל פי זה מבאר המשך חכמה, מדוע יש שלוש מחיצות בין החומר לשכל האלוקי, שהם השלוש דברים הנראים לעיל, שרגש הגוף חוצץ, וצריך המחשה, וסיפור, ולקבלת הנבואה ושלושת דברים הללו לא היה במשה רבינו ע"ה כמבואר ברמב"ם. ועל פי יתישב ויתבאר הכל, שזה פירוש הכתוב "וּמִשָּׁה נִגְשָׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים", והערפל היא המחיצה שלפני פנים, כדכתיב (דברים ד, יא) "וַיִּהְיֶה בְּעֶרְפֶּל בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עֵנָן וְעֶרְפֶּל". ומיושב הכל בס"ד

[ואף על פי שאיני ראויה להכניס עצמי בסודות אלו, מכל מקום, לולי דמיסתפינא אמינא, דלכך רק משה היה יכול להיות מקבל התורה, כדי שעם

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט"ב/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כל מה שעשה היה להראות לישראל כי הוא שליט בטבע, והמציאות, ברא וחדש במכוון לפניו, לתכלית ההטבה לנבראים, אם כן אם יהפכה לאין והעדר, את מי יראה כי הוא שליט. וכיון שהעולם ברא ברצון, הרי יכולת ביד השם יתברך לגזור נצחיות לנפש ברצון, ושכר רוחני והשגה אלקית ברצון, ובמה, כאשר יעשו כל חוקי העולם והויותיו על פי חוקי תורתו הקדושה, ככה ינהגו בעולם המעשה, אז כאשר יגבירו בחירתם על חוקי הטבע מסיבת רצון השם יתברך, אז יבוא להם השלימות האמיתי, וזה עיקר התכליתי, כמו שאמרו זכרונם לברכה במדרש שוחר טוב מזמור ד, אדם פושט ידו לקערה ומצא בה איסור, מי נשכו נחש או עקרב עקצו, וכן אדם בא אצל אשתו ואמרה לו כשושנה אדומה ראיתי, מיד פורש, מי עקצו ומי נשכו, הוי סוגה בשושנים (שיר השירים ז, ג). הרי תאות האכילה ותאות המשגל למשחק לאיש הישראל להתגבר עליהם מחמת רצון השם יתברך ותורתו, הלא זה ההתקרבות היותר נמרץ להשם יתברך, ועבור זה משיגים

ובאיזה דרך פעלה בו קבלת התורה. והענין כי דרך הפילוסופים, אשר השלימות של³ האדם הוא במחויב ובהכרח, וזה, כשיתעצם נפשו במושכלות, ומשכל היולי ישיג הנקנה, ויזכה לשכל הנאצל והאלקי, ומצד שנפשו דבוקה למושכלות, יתדבק אל שכל הפועל, ויהיה קשור מעדנות אליו תמיד, ובזה יקנה הנצחיות בנפשו. ולפי זה, לא יגיעו להשלימות רק אחד בכמה דורות, וכן לפי זה למה להם חיים, הלא החומר חוצץ בין המושכלות להנפש. ובאמת זה לפי דעתם אשר העולם קדמון כקדמותו, והוא בא בחיוב מן השם יתברך לא ברצון, כי בעל הרצון ירצה בדבר שישלימהו בהמצאו, והבורא אינו חסר דבר שצריך השלמה חלילה, וכיון שאין להשם יתברך שום מכוון, רק המציאות, הוא כצל מן האדם וכאור מן השמש, אם כן לא שייך שכר מכוון, ונצחיות מכוון, אם לא בחיוב והכרח באמצעות המושכלות. לא כן האיר השם יתברך עינינו בתורתו, והרבה מופתים בשמים ובארץ להראות כי הטבע והמציאות הוא כחומר ביד היוצר לכל אשר יחפוץ יטנה, וכשם שבידו לשנותה כך בידו לכלותה ולבלותה, ונגולו השמים כספר לפניו, ולהפכה לאין המוחלט כמו שהיה, רק

והוא אינו הכרחי [שאף על פי שרצון מורה על חסר, מכל מקום, הבורא יתברך ברא את העולם כדי להטיב לבריותיו, ולא שהיה חסר לו משהו חלילה, אלא שרצה להטיב לבריותיו], וגילה לנו ה' שהוא משגיח על כל הברואה, והעולם אינו הכרחי, אלא מושגח מאיתו יתברך, וכשם שברצונו הוא בורא עולם, כך ברצונו יכול לגזור על חיים נצחיים לנפש, וגזר הבורא שאם יקיים אדם את התורה, יהיה לו נצחיות לנפשו, ועיקר שלמות הנפש היא כשאדם מתגבר על תאותיו עבור שמירת התורה, ואין דרך להתקרב לבורא יותר מאשר שבירת התאות לשמירת התורה ולעבודת ה', ועיקר ההתקרבות לה' היא על ידי שבירת התאות, הנה נתבאר לנו שיש שתי דרכים שתשאר הנפש לנצח, דרך הפילוסופים לקשר את הנפש לשכל, ודרך שמירת התורה. ולהלן יבואר ההבדל בניהם.

[לפי זה יאיר לנו מדוע תיקנו חז"ל לומר בקדיש "בעלמא דברא כרעותיה". שכיון שאנו באים לגדל ולקדש שמו יתברך, מקדימים לומר שברא את העולם ברצונו, ולא כדבריהם שהעולם קדמון והכרחי, אלא ברצונו ברא את העולם להטיב לבריותיו שיכירו מלכותו, ובזה יהיה להם חיי נצח, וזו הקדמה חשובה ביותר לפני שמקדישים שם ה']

³ בנדפס: אל. ונראה שהוא טעות דפוס.

יכול להגיע לשלמות אלא על ידי לימוד ומושכלות, עד שיגיע לשכל האלוקי, ושלמות זאת אינה בגזירת הבורא, שלדבריהם אינו משגיח, אלא היא הכרחית, שכיון שיש לאדם נפש, והנפש נצחית, אם ידבק האדם במושכלות, ומהשכל שיש לו בכריאתו, הוא חומר יולי, כלומר חומר גלם, של שכל, ויקנה השכל הנקנה, ויזכה לשכל הנאצל והאלוקי, וכיון שהוא דבק אל המושכלות, ידבק אל השכל הפועל, הוא בורא עולם, ויהיה קשור אליו ויזכה בזה לנצחיות נפשו.

והנה לפי דבריהם שכר ועונש אינו בגזרת הבורא, אלא הוא הכרחי למי שדבק את שכלו לנצחיות, דכיון שיש לכל אדם גוף ונפש, והנפש היא נצחית, לפיכך הדבק בשכל, נפשו קשורה לשכל, ונשארת נצחית, לכן השכר הוא אינו שכר מכוון אלא שכר הכרחי לפי מציאות נפשו שקשורה בנצח. והנה לפי שיטתם, לגוף אין כל אפשרות להזדכך, כי הוא במציאות חומר, ולפי שיטתם לא יזכה להשאר נפשו לנצח, רק אחד מאלפי אלפים בכמה דורות, שהרי מעט מן המעט אנשים שדבוקים במושכלות.

אבל הקב"ה האיר את עינינו במתן תורה, אשר בשמירת התורה, מזדכך הגוף, וכשעושה מעשים גשמיים על פי התורה, מתקדש גופו. וגילה לנו ה' יתברך - שלא כדברי הפילוסופים - אלא שהקב"ה רצה בכריאת העולם,

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מופשטה מחומריות העולם על ידי מושכלות, לא יזכה רק הנפש למעלת הניצחיות, ועל ידי ההנהגה על פי דרכי התורה, הלא גם החומר יזכה להיות אור מזהיר, ואוהביו יאירו כשמש בגבורתו, ויהיה נצחיי קיים. ולכן⁵ משה טרם קבלת התורה, כתיב (שמות ג, ה) של נעליך מעל רגליך, וזה התפשטות חומריו וכוחות גופו, כי מה לחומר במקום אדמת קודש, לא כן אחרי קבלת התורה עלה בהר סיני עם חומריותו. וזהו⁶ מה לילוד אשה, הוא החומר, בינינו [שבת פח, ב], וזה שהשיב להם (שם פט, א) כלום משא ומתן יש

יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם. מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדו (תהילים ח, ה), ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים (שם, ב) - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה - אמר לפניו: רבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם - אמר לו: אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה, שנאמר (איוב כו, ט) מאחז פני כסא פרשו עליו עננו. ואמר רבי נחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכירתו ועננו עליו. אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה - אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ, ב). אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלהים אחרים (שם), בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה. שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו (שם ח), כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות. שוב מה כתיב בה - לא תשא (שם, ז), משא ומתן יש ביניכם. שוב מה כתיב בה - לא תרצח לא תנאף לא תגנב (שם, יג), קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם. מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהילים ח, י) ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו', ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר (תהילים סח, יט) עלית למרום שבת שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר על העם (במדבר יז, יב) ואומר ויעמד בין המתים (שם, יג) ובין החיים וגו', אי לאו דאמר ליה - מי הוה ידע"ע ע"כ.

והנה דברי חז"ל נפלאים מאוד: א. מהו לשון מה לילוד אשה בינינו, והרי

השלימות האמיתי. ונמצא⁴, בין דרך זה, לדרך ההתעצמות במושכלות, יש הבדל פרטי והבדל כללי. הבדל כללי, כי על ידי ההנהגה בעולם המפעל בדרכי ה' יוכל כל אדם לזכות לתכלית השלימות, אף מי שמוטרד בפרנסה ולבבו אינו דבק שאל המושכלות, וכמו שה' נראה אל כל בית ישראל (שמות יט כ), וכמו בית השואבה שמשם היו שואבין רוח הקודש (בראשית רבה ע, א) על ידי שמחה של מצוה, אבל על ידי מושכלות, מי יעלה בהר ה'. הבדל פרטי, כי הדבק במושכלות והמתבודד, אשר נפשו

⁴ עכשיו בא לבאר ההבדל בין נצח הנפש על ידי דרך המושכלות, לבין דרך הנצחיות על ידי התורה. ועל פי זה מיושב מה ששאל המשך חכמה, מה היתה התועלת של משה רבינו ע"ה בקבלת התורה. ומבאר, שיש הבדל כללי והבדל פרטי. הבדל הכללי הוא שנצחיות הנפש על ידי המושכלות אינה כוללת הרבה בני אדם, אלא מעט מאוד, דכמה הם המסוגלים להיות דבקים במושכלות, לכן דרך זו אינה כוללת אלא מעט מאוד אנשים, מה שאין כן בדרך התורה, דרך זו כוללת גם מי שהוא טרוד בפרנסתו יומם ולילה, כיון שמקפיד לשמור במעשיו הגשמיים את התורה, הרי שעל ידי מסירות נפשו לתורה במעשיו הגשמיים, הוא מזכך את נפשו, וכמו שה' נראה לכל בית ישראל (שמות יט, כ), אפילו לאלו הטרודים בפרנסתם, כך זוכה מי שמוסר נפשו לה' להדבק בנצח, וכמו שאמר חז"ל (בראשית רבה ע, א) שבשמחת בית השואבה זכו כולם לרוח הקודש, אפילו אלו הטרודים בפרנסתם, זה ההבדל הכללי, שדרך ה' כוללת את כולם, ולא רק את מי שדבק במושכלות. ועוד הבדל הוא הבדל פרטי, דהיינו מה שיכול להזדכך, דאם דבק במושכלות, על ידן הוא זוכה רק לנצחיות הנפש, אבל הגוף נשאר חומר עכור, ואינו זוכה להתקדש, אבל בדרך התורה זוכה גם הגוף להתקדש. ועל פי זה מבואר מה היתה המעלה של משה בקבלת התורה, שזיכוך הגוף בעצמו לא היה למשה רק לאחר קבלת התורה, שגזרה חכמתו יתברך שמי שיעסוק בגוף במצוות התורה יזדכך גופו.

⁵ על פי דרכו מבאר המשך חכמה, מדוע כשנגלה ה' למשה בסנה (שמות ג, ה), אמר ה' למשה של נעלך כו' כי המקום קודש, ועל הר סיני לא נאמר לו להוריד הנעלים. ומבאר, דשל נעלך אינו כפשוטו, אלא כונה פנימית להפשיט החומריות מעליו, כי המקום קדוש ואין לחומר מקום באדמת קודש, אבל לאחר קבלת התורה, נודרך גופו של משה על ידי מצוות התורה, ונעשה רוחני ולא היה צריך להפשיט החומר מעליו.

⁶ על פי דרכו מבאר דברי חז"ל המופלאים. דז"ל (שבת פח, ב) "אמר רבי

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הרוחנים. וזה שלא⁹ ידע איש את קבורתו (דברים לד, ו) כי באמת אין ממש לקבור מאומה, כי גופו אינו תופס שום מקום, כי הוא עצם רוחני. בינה זה.

[מז]

זיכור החומר הוא התכלית

והנה¹⁰ מצד המושכלות, הלא הקדימה לשמים על הארץ, כי המה מושכלים אמיתיים, רוחניים, קדושים, לא כן הארץ. אבל מצד דרך ההתגברות על חוקי הטבע עבור רצון השם יתברך ובחירה בטוב

⁸ עוד יתבאר על פי זה, מה שאמרו בשבת (שם) ומובא לעיל, שדרשו על הפסוק (תהלים סח, יט) "עֲלִיתָ לְמָרוֹם שָׁבִיתָ שָׁבִי לְקֶחֶת מִתְּנוֹת בָּאָדָם", שהוא על קבלת התורה, עלית – משה – למרום, שבית שבי – היא התורה הקדושה, שהיתה ביד המלאכים, כביכול בשבי. אבל מה הפירוש "לקחת מתנות", ומהו לשון "באדם". ולהנ"ל אתי שפיר, דודד המלך מפרש באיזה כח משה נטל התורה, בכח שעל ידי החומר יוכל להתעלות, וזה פירוש הכתוב, "לקחת מתנות" בכח "באדם", שעל ידה יתעלה האדם, החומר. ומה שכתב "כי נתעלה", הכונה שעל ידה יתעלה האדם, הוא החומר.

⁹ עוד יתבאר, מדוע רק במשה לא ידע איש את קבורתו (דברים לד, ו). כיון שרק משה הגיע לדרגה הגבוה ביותר בין הנבראים, שאי אפשר היה לקבור את משה, שגופו נעשה עצם רוחני, ואינו תופס מקום. וכל זה זכה משה משה בקבלת התורה, שהתורה היא הדרך המיוחדת שנתן ה' לעם ישראל, להתעלות ידי שמירת מצוותיה לנצח, ושאר הגוף העכור יתעלה על ידה.

¹⁰ [מז] על פי דרכו מיישב עוד, דהנה השמים וכל צבאם עובדים לה' בשכלות נפלאה, והם לכאורה קודמים לארץ, ולעבודת בני אדם הגשמיים, אם כן יש לדקדק מדוע אמרו חז"ל (בראשית רבה וישלח עת, א) שהאדם הוא תכלית הבריאה, ודרשו על הפסוק (תהילים צא, יא) כי מלאכיו יצוה לך, וז"ל: "ר' מאיר אומר, מי גדול השומר או הנשמר, מן מה דכתיב (תהילים צא, יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך, הוי הנשמר גדול מן השומר" ע"כ. שהאדם הנשמר על ידי המלאכים גדול מהם. וצריך טעם בזה, הרי הם משכלים רוחניים. ועוד דרשו על הפסוק (תהילים לג, ו) "בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל צָבָאָם" שלשון נעשו משמע לא מכון, דלא כתיב עשה, והיינו שהשמים אינם תכלית הבריאה, לכן כביכול לא נעשו במכוון אלא ממילא נעשו, כי תכלית הבריאה היא האדם, וצריך טעם מדוע. אבל לפי המבואר הנה האדם שמכוון במעשיו לבורא יתברך הוא מזכך החומר, והוא תכלית הבריאה, לכן הוא גדול מהמלאכים, והיא תכלית הבריאה.

ביניכם כו' לא תרצח לא תנאף, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם כו' פירוש, כל אלה המה ענינים שהם מצוות מעשיות, לכן הם המעדנים, הם המזככים את החומר להופיע עליו אור אלקי. ולכן זכה⁷ לקרני הוד (שמות לד, לה) כקרני השמש (ספרי זוטא במדבר כז, כ), כי גם גופו היה דק ספירי רוחני. וזה עלית⁸ למרום שבית שבי (תהלים סח, יט) שדרשו על משה שעלה לקבל תורתנו הקדושה (שבת, שם). והוא לקחת מתנות באדם (תהלים, שם), באדם הוא החומר לקח מתנות, כי נתעלה למעלת

שאלתם היתה מדוע משה בא למרום, והיה להם לשאול פשוט, מדוע משה בא למרום. ב. הרי התורה היתה כבר אלפי שנים בשמים אצל המלאכים, שאין בהם לא גנבה ולא רציחה וניאוף, כי התורה היא מושכל אלוקי, ומה בכך שאין במציאות את הדברים הללו, אם כן מה תשובה היא זו שהשיב משה רבינו ע"ה למלאכי השרת. ועוד שלא היה מענה בפיהם.

ומבאר המשך חכמה לדרכו, דבאמת מי שרוצה להדבק במושכלות אינו צריך דוקא למצוות התורה וחוקותיה, כי הנפש יכולה להדבק במושכלות, וכרדכם של הפילוסופים, אבל עיקר שהבורא יתברך רצה בתורה, הוא שעל ידה יתקדש גם החומר דהיינו הגוף, ולא רק הנפש. ודוקא במעשים הגשמיים שאדם נוהג בהם על פי תורה ומוסר נפשו על קיום התורה, אז הוא מקדש ומזכך החומר. ועל פי זה יבואר היטב, דהמלאכים הבינו שהתורה היא מושכל, ועל ידה דבקים בנצח, לפיכך שאלו מה לילוד אשה, כלומר, מה לחומר בינינו, הוא אינו ראו למושכלות הללו, ועל זה השיב להם משה דדוקא מפני החומר, צריכה התורה להנתן דוקא לבני אדם ולא למלאכים, כדי שיקדשו החומר שלהם על ידי שמירת התורה, שאין שום שדרך לקדש החומר אלא על ידי התורה.

⁷ ועל פי יתבאר עוד ענין, דהנה משה רבינו ע"ה זכה בקבלת התורה לקרני הוד, כדכתיב (שמות לד, לה) "וַיֵּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וַהֲשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמַּסְנֶה עַל פְּנָיו עַד בָּאוּ לְדָבָר אֹתוֹ", ואיתא בספרי זוטא (במדבר כז, כ) וז"ל "ונתת מהודך עליו (שם), מן ההוד שניתן עליך מהר סיני, שנאמר וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה (שמות לד, לה), מלמד שקרנים היו יוצאות מפני משה כקרנים שיוצאות מגלגל חמה, שנאמר ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו (חבקוק ג ד) "עכ"ל. ויש לבאר מדוע רק לאחר מתן תורה זכה לזה, ומהו קרן אור פניו, אלא לפי המבואר בקבלת התורה נזדכך גופו והיה דק ספירי רוחני, לפיכך קרן אור פניו כשמש לאחר מתן תורה.

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

אלעזר¹², מניין שהדיבור כמעשה שנאמר בדבר ה' שמים נעשו (שבת קיט, ב), היינו שבדברו שהשם יתברך ברא וחיידש, בזה נעשה שמים. וכן קרא¹³ דאלה תולדות השמים והארץ בהבראם (בראשית ב, ד), הלא מורה כאילו נבראו חלילה שלא במכוון, שהוא לשון נפעל מעצמו, לכן דרשו באברהם (בראשית רבה פרשה יב, ט) שעל ידי אברהם שנוסה בנסיונות כמה ובחר בטוב, בזה היה תכלית התולדות משמים וארץ, ויתר הדברים יבואר במקום אחר.

[מח]

על ידי מתן תורה אפשר לזכך את החומר אפילו אינו דבוק במושכלות

וזה שבעצרת¹⁴ הכל מודים דבעינן לכס (פסחים סח, ב), דזהו תכלית מן התורה, שכולם יזכו ויזככו החומר וכוחותיו על פי

שמדבר שה' עשה העולם, שמים נעשו, הוא שותף שה' ברא העולם.¹³ על פי דרכו הולך ומבאר עוד דבר. דהנה אמרו חז"ל (בראשית רבה, בראשית, יב, ט) על הפסוק (שם, ד) "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם", אמר רבי יהושע בן קרחה בהבראם, באברהם בזכותו של אברהם. ע"כ. וצריך טעם, מה קשה לחז"ל מהו לשון בהבראם. ומפרש דהלשון משמע שחלילה מעצמו נעשה העולם. ומישבים, שהכונה היא לרמז על אברהם אבינו, שבזכות נסיונותיו ובחירתו בטוב, היה תכלית בריאת שמים וארץ, ונעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, לכן כביכול הבריאה נעשה על ידי אברהם גם כן, והוא לשון בהבראם, על ידי אברהם, שגם כן שנעשה שותף להקב"ה. [ואין זה סותר למה שכתב המשך חכמה שלפני מתן תורה לא היה העבודה רק במושכלות, כי אברהם אבינו קיים כל התורה כולה (יומא כח, ב)]

¹⁴ [מט] על פי דרכו מיישב דבר פלא. דהנה אמרו בפסחים (סח, ב) וז"ל: "תניא, רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקו, חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. כו' אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא" ע"כ. והנה התורה היא מושכלות, אם כן היה ראוי לומר שבעצרת בעינן לה', ומדוע הכל מודים שצריך לעשות ענינים גשמיים של לכס. ולהנ"ל יתבאר היטב, כיון שעיקר נתינת התורה היא לזכך החומר בדברים גשמיים, לפיכך הכל מודים שבעצרת צריך לעשות דברים גשמיים, לכ"ס, כיון שהוא עיקר נתינת התורה.

המוחלט, בזה הקדימה לארץ. כי המלאכים המה משיגים ומוכרחים מצד השגתם לבחור בטוב. והנה תכלית כל הנמצאים לדעת רבותינו זכרונם לברכה הוא האדם, כמו שדרשו (בראשית רבה וישלח עח, א) על קרא דמלאכיו יצוה לשמרך (תהלים צא, יא) מי גדול, השומר או הנשמר. ולכן בקרא בדבר ה' שמים נעשו (תהלים לג, ו) מורה שנעשו בלא מכוון, שהיה לו לומר עשה, לכן אמרו כי תכלית השמים הוא, כשהאדם מכיר את בוראו, ומיחד הכל לשם יתברך, אז הוא תכלית הבריאה. וזה¹¹ בשמירת שבת ואומר ויכולו (בראשית ב, א), והכל תלוי בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג, ב), שהבחירה חופשית, ולכן הוי כנעשה בלא מכוון מהבורא כביכול, וזה שאמרו (שבת קיט, ב) נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כיון שהוא גומר התכלית. אמר ר'

¹¹ וממשיך על פי דרכו לבאר, מדוע בשבת כתוב (בראשית ב, א) ויכלו השמים, מהו לשון ויכלו, אלא בא לרמז, ששמירת השבת היא תכלית הבריאה, שאדם מזכך החומר ומונע מעצמו מלאכה לכבוד ה' יתברך, לכן כתיב ויכלו שהגיע תכלית הבריאה. לכן אמרו (שבת קיט, ב) שהאומר ויכלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כיון שאמרו בברכות (לג, ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אם כן האדם הירא ה', זה אינו מה', אלא עושה מעצמו, והוא כשותף במעשה בראשית, כיון שתכלית הבריאה היא שהאדם יעבוד את ה', וזה לא בידי שמים, אם כן האדם העובד את ה' ומזכך החומר הוא בעצמו גומר הבריאה ונעשה שותף להקב"ה, לכן האומר ויכלו, דהיינו שמקיים בנפשו שמירת שבת תכלית הבריאה הוא שותף למעשה בראשית, כי תכלית הבריאה היא זיכוך החומר, כגון על ידי שמירת שבת, וזיכוך החומר אינו בידי שמים אלא תלוי באדם, וכששומר השבת הוא שותף לתכלית הבריאה.

¹² על פי דרכו מיישב עוד מאמר חז"ל, דהנה אמרו בשבת (קיט, ב) וז"ל: "אמר רבי אלעזר: מניין שהדיבור כמעשה - שנאמר בדבר ה' שמים נעשו" ע"כ. וצריך ביאור מה נתכון בזה, והרי דבר פשוט שאצל הבורא יתברך אין מעשה ואין דיבור, והכל אחד. ומבאר ההמשך חכמה, דכונת חז"ל שזה שאומר שה' ברא וחיידש את העולם שלא כדעת הפילוסופים הנ"ל, והיינו שברא את העולם ברצונו כדי להטיב לברייתו שישמרו מצוותיו, ושומר מצוותיו, בזה הוא נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כנ"ל. וזה הכונה, מניין שהדיבור שמדבר, ואומר שה' ברא העולם, ולא נעשה בהכרח, הוא כמעשה שנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר בדבר ה', פירוש

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

המקדשים החומר וכוחותיו וכל התנהגות העולם, ולכן רק שלמים בכוחם לקדש את הלחם, ומה שכהנים אוכלים שלמים הוא מצד שליחות מן הבעלים מכללות ישראל, שהם הבעלים בשלמי צבור, אבל לא עולות שהוא אינו לבעלים, וזה ברור. וזה שאמר הושע (ו, ו) כי חסד חפצתי ולא זבח, ודעת אלקים מעולות שכולו כליל¹⁶.

[מט]

מדוע שרתה שכינה במשכן דוקא על ידי אהרן הכהן ולא על ידי משה רבינו ע"ה. ומהות ההבדל בין הלל לשמאי

וזה¹⁷ שאמרו זכרונם לברכה (שבת פח, א) ארץ יראה ושקטה

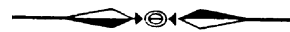
למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא: בתחילה - יראה, ולבסוף - שקטה. ולמה יראה - כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב (בראשית א, לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" ע"כ. והנה דברי חז"ל כפשוטם קשים מאוד, שהרי נשבע הקדוש ברוך הוא לאחר המבול שלא יחזיר את העולם לתוהו ובוהו, כדכתיב (בראשית ח, כא-כב) — "כא) וַיִּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר ה' אֵל לִבּוֹ לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יִצָּר לִבִּי הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי פֶּאֶשֶׁר עִשְׂתִּי: (כב) עַד פֶּלְיָמִי הָאָרֶץ וְרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחָרֵף וַיּוֹם וַלְיֵלָה לֹא יִשְׁפֹּתוּ". לפיכך מפרש המשך חכמה, דכונת חז"ל על תוהו ובוהו רוחני, שאם לא יקבלו את התורה, יהיה העולם תוהו ובוהו מצד המושכלות, ומזה יראה הארץ, וכשקבלו את התורה שקטה.

אבל גם זה צריך ביאור, דמאי נפקא מינא לארץ אם יקבלו את התורה, הרי בלאו הכי הארץ היא העצם הגשמי ביחס לכל צבא השמים הרוחניים והמשכילים, אם כן מה בכך שיקבלו את התורה שתשקוט הארץ. אבל הביאור בזה, יתבאר על פי המבואר לעיל, דבאמת עיקר השראת השכינה על ידי מצוות מעשיות, ועל ידיהן יתעלה החומר לאין שיעור וחקר הרבה יותר מאשר משכילים רוחניים, אבל אם לא יקבלו את התורה אז חלילה יהיה תכלית השלמות על משכילים רוחניים בלבד, ולכן לבסוף שקטה, שכיון שקבלו את התורה יזכו על ידי התורה לכבוד ה' ולהשראת השכינה

התורה אשר תיישר כל צעד בעולם המעשה. וזה השכר¹⁵ על הנפש החומרית שיזכה למעלות רוחניות רמות, סדרו רבותינו צרכי סעודה, בשר שור הבר (פרקי רבי אליעזר) ואוזות שמינות, ולויתן (בבא בתרא עה, א) ויין המשומר בענביו (ברכות לד, ב), שזהו מורה הכל על השגות רוחניות מגיעות לנפש החומרית, באשר יהיה דק ונעלה מאוד, וישיג גם בעונג אלקית לעתיד, ה' יזכנו לזה. [מכאן לא ביארתי] ולכן אמרו במנחות (מו, ב), מאי שנא שני כבשים דמקדשי לחם, ומאי שנא ז' כבשים דלא מקדשי כו' אלא כאיל נזיר, מה איל נזיר כו' שלמים הוא דמקדשי הכי נמי [ענין מנחות מו, ב]. ופירוש, כי עולה לשם, וחטאת מכפר, לא מקדש לחם רק שלמים, שלכן נקראו שלמים ששלום לעולם, כי המושכלות האמיתיים בהתבודד אינם מקדשים את החומר, רק ההנהגה במעשים ובענינים החומריים על פי התורה, הם

¹⁵ על פי דרכו מבאר מה שאמרו חז"ל שלעתיד לבוא יהיה לצדיקים סעודה של בשר שור הבר (?) ואוזות שמינות (?), ולויתן (בבא בתרא עה, א) ויין המשומר בענביו (ברכות לד, ב). והנה לכאורה הוא תמוה, דהרי פשוט שאין כונתם לדברים הגשמיים אלא הרוחניים, אבל מדוע אמרו זאת במשל גשמי כל כך. ומבאר, דכיון שאפילו הנפש הבהמית תזכה לשכר על ידי מסירות נפש לשמירת התורה, למרות החומר העכור, לכן המשילו חז"ל העונג הרוחני בדברים גשמיים, לרמז זאת, שאפילו הנפש החומרית תזכה לנצח על ידי שמירת התורה.

¹⁶ תמצית דבריו: לפני קבלת התורה, לא היה האדם יכול לזכות לנצחיות נפשו, רק על ידי דבקות במושכלות, אבל לאחר מתן תורה, כשישמור התורה, ויזכך החומר בשמירתה, יזכה לנצחיות נפשו אפילו אינו דבק במושכלות, והוא עמל לפרנסתו יומם ולילה. ועוד, שהדבק במושכלות אין גופו נעשה מזוכך, ורק נפשו בלבד, אבל על ידי זיכוך החומר בשמירת התורה גם גופו נעשה מזוכך. וזה סוד מתן תורה.

[מט]

¹⁷ [מט] ועל פי זה יתבאר מה שאמרו חז"ל (שבת פח, א) "אמר חזקיה: מאי דכתיב (תהילים עו, ט) 'משמים השמעת דין, ארץ יראה ושקטה', אם יראה

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפ"ט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ביותר על ידי מצוות מעשיות.

כיון שבאמת השראת השכינה ולהוסיף קדושה ושלמות בישראל בבחינת וצדיק יסוד העולם, אינה על ידי אדם קדוש פרוש ומובדל מהעם, "רק הצדיק אשר הוא עושה שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו, מורם ומלמד, בזה כח להוסיף על כח ההארה מן האלוהית".

ועל פי זה יתבאר לנו דבר נפלא. דהנה איתא בספרא (שמיני - מכילתא דמילואים, יד) וז"ל "שכל מעשה שבעת ימי המילואים היה משה משמש ולא שרת שכינה על ידו, עד שבא אהרן ושימש בבגדי כהונה גדולה, ושרתה שכינה על ידו, שנאמר (ויקרא ט, ד) כי היום ה' נראה אליכם". ע"כ. ויש לתמוה, מדוע לא שרתה שכינה על ידי משה רבינו ע"ה, שהיה מקבל התורה ומוסרה, והיה איש אלוהים, ודוקא על ידי אהרן שרתה שכינה. עוד צריך ביאור, מדוע דקדקו חז"ל לומר שדוקא על ידי בגדי כהונה שרתה שכינה.

ועל פי הנראה לעיל יתבאר היטב, דהשראת השכינה בארץ היא בדוקא על ידי מי שעושה שלום בן איש לאשתו ובין איש לרעהו, ואינו זה קדוש המובדל ומופרש מכל, לכן לא שרתה שכינה במשכן על ידי משה רבינו ע"ה שהיה קדוש מובדל ומופרש מכל העם, אלא בדוקא אלא ידי אהרן הכהן.

ומטעם זה, המן שירד בזכות משה רבינו (תענית ט, א), כתוב בו (טז, טו) וַיִּיָּאָרְוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מִן הָעָם הַזֶּה הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא יִדְעוּ מַה הוּא,

ולכאורה צריך ביאור, מדוע לא ראו שהוא אוכל מן השמים. אבל הכונה שלא השיגו אותו, כי היה למעלה מהשגותם, שכיון שירד בזכות משה שהיה איש אלוהים ולא בהשגת איש, גם המן שירד בזכותו לא היה בהשגת איש, ולכן המן לא נתן טעם שוה לכולם, שהרשעים אמרו עליו (כא, ה) וַיִּנְפְּשׁוּ קִצְצָה בְּלִבָּם הַקָּלָל, כמבואר באריכות ביומא (פה, ב) הנפלאות שהיה במן וההבדל בין הצדיקים והרשעים בו, ולכן לא שרתה שכינה על ידי משה רבינו בשעת ימי המילואים, כי משה היה איש קדוש מופרש ומובדל מכולם.

אבל כשבא אהרן הכהן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, שרתה שכינה על ידו, ולכן דקדקו לומר שלבש בגדי כהונה, שעל החושן היה שמות כל שבטי ישראל, וכן כל בגד היה מכפר על חטא אחר, כמבואר בזבחים (פח, ב),

ולכן על אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום (אבות א, יב) נאמר (במדבר כ, כט) ויבכו אותו כל ישראל, כי כולם אהבו אותו, כמבואר באבות דרבי נתן (פרק יב), ולכן על ידו שרתה שכינה במשכן ביום השמיני ונראה כבוד ה' אל העם (ויקרא ט, ו). ובזה מובן מדוע העננים שהיו בזכות אהרן (תענית ט, א), היו מקיפין את כל ישראל ללא הבדל, וכלם נהנו מהעננים בשוה, שלא כמו המן שירד בזכות משה, כי אהרן היה אוהב שלום ורודף שלום

והשרה שכינה על כולם, לכן העננים שבאו בזכותו היו שוים על כל ישראל בטובתם.

ועל פי זה יתבאר לנו עוד דבר נפלא, דהנה איתא בסוכה (נג, א) "תניא, אמרו עליו על הלל הזקן, כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן: אם אני כאן - הכל כאן, ואם איני כאן - מי כאן" ע"כ. והוא פלא גדול, שהרי הלל היה עניו גדול מאוד (שבת ל, ב), ואיך אמר על עצמו דבר זה. ועל פי המבואר לעיל יתיישב היטב, דהנה אמרו באבות (א, יב) הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, מוכח, שהיה הלל בדרגת אהרן הכהן, שהרי לא היה אומר הלל דבר שאינו מקיימו, אבל שמאי היה במדרגה גבוהה מאוד נוראה, אבל לא היה מעורב בין הבריות, וכיון שעיקר השראת השכינה היא על ידי הצדיק שהוא כהלל, לכן אמר הלל בבית המקדש, אם אני כאן, דהיינו צדיק שמעורב בין הבריות, כולם כאן, כלומר, כולם ראויים לשאוב רוח הקודש משמחת בית השואבה, אבל אם אני לא כאן, מי יכול לשאוב רוח הקודש ממקום זה, שהרי על ידי שמאי לא כל ישראל ראויים לשאוב רוח הקודש, רק הגדולים מאוד, לכן על ידי שמאי לא יכלו העולם וכללות ישראל להתקדש על ידם.

ובזה מובן עוד, מדוע דוקא שני כבשים הבאים שלמים, הם המקדשים את הלחם, כמבואר בתורה (ויקרא כג, כ), וכדאיתא במנחות (מו, ב), ולא העולות הבאות עם הלחם, שהרי עולה שכולה כליל לה', היה ראוי שהיא תקדש את הלחם. אבל באמת, הלחם רומז לשפע פרנסה ומזונות, ולכן מקריב שני לחם [כדאיתא בראש השנה (טז, א) "ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת - מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא; אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן"], וכדי שתשרה שכינה ויהיה שפע בעולם, זה דוקא על ידי שלמים שהם גם אכילת כהן, ולא על ידי הקדוש כולו כליל לה' על ידי עולות.

ובזה יבואר לנו היטב סוד מה שנחלקו שמאי והלל בחגיגה (ב, א) בשיעור קרבן חגיגה שהוא שלמים, ועולת ראייה, שבית הלל סוברים שיש להביא לקרבן ראייה שהוא עולה, קרבן ששוה לפחות מעה כסף, ולשל חגיגה ששוה לפחות שתי כסף. ושמאי סובר להפך. ולפי המבואר לעיל יתבאר היטב, דהנה כבר נתבאר שהלל היה מעורב בין הבריות ומקרבן לתורה, ועל ידי זה השרה שכינה בישראל, אבל שמאי היה הפך מזה, שהנהגתו היתה נוראה, והיה נפרד מן הגשמיים ומתבודד, ומבואר להלן מהרבה מקומות שכך היתה מידתו של הלל.

משך חכמה

חג השבועות מפרשת ויתרו פסקאות מה - מט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תפט/ב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כפרה מיוחדת על ישראל (זבחים פח, ב), והוא מפני כי אהב שלום ורדף שלום (אבות א, יב), ועליו נאמר (במדבר כ, כט) ויבכו כל בית ישראל כמו שאמרו זכורנם לברכה, לכן נראה כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט, י), וכן העננים שירדו בזכותו (שיר השירים רבה ד, יג) היו מקיפים כל ישראל כולן כאחד, וזה שאמר הלל הזקן שהיה במדרגת אהרן כידוע (אבות א, יב), אם אני כאן הכל ראויים להיות כאן במקדש לשאוב רוח הקודש, אבל אם איני כאן מי כאן, מי ראוי להיות כאן במקום קדוש כזה, כי משמאי וחבירי מעלתם גדולה כל כך, עד שלא יוכלו העולם וכללות ישראל להתקדש על ידם, וכמו עולות דלא מקדשי לחם (מנחות מו, א). וכאשר תשקיף תראה כי הלל היה הנהגתו להקדיש דרכיו להשם יתברך, וכל הנהגתו בגשמיות לשם יתברך בלבד, וזה בחינת שלמים, ושמאי היה בחינת עולה, נפרד מן גשמיות ומתבודד, והנהגתו היה נוראה, ולכן סבר בית הלל ראייה מעה כסף וחגיגה שתי כסף (חגיגה ב, א), שכן ישנן שני אכילות, לכן באה מרובה כבחינתו, ושמאי סבר להיפך (שם), והבן. ועיין ביצה ריש פרק ב (טז, א), ובמדרש רבה ויקרא פרשת בהר (לד, ג) על קרא דגומל נפשו איש חסד (משלי יא, יז), וכן הנהגתו בין אדם לחבירו, כמו שאמרו בבמה מדליקין, ובפרק מציאת האשה שרץ לפני עני בן טובים שלוש פרסאות, ודו"ק בכל זה¹⁸.

החול תהיה גם לכבוד שבת, כי לא היתה עבודתו בגשמיות, אבל הלל לא עשה כן בכונה, כי גם באכילת חול היה מקדש עצמו לשם, שהיו כל מעשיו הגשמיים לשם ה', והיה מעורב בין הבריות ומקרבן לתורה. וכן מבואר מידת הלל במדרש ויקרא רבה (בהר, לד, ג) עד כמה היה מקרב ואוהב את הבריות, וכן בשבת (לא, א), וכן בכתובות (סז, ב), וראוי לעיין שם, לא הבאנו את כל המקומות, שאין זו מטרת החיבור.

¹⁸ תמצית דבריו: הטעם ששרתה שכינה במשכן ביום השמיני, דוקא על ידי אהרן הכהן ולא על ידי משה בכל שבעת ימי המילואים, כי עיקר השראת השכינה היא על ידי צדיק המעורב בין הבריות, ומשכין שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו, ולא על ידי קדוש פרוש ומובדל מכולם. וזה היה ההבדל בין הלל לשמאי, שהלל היה מעורב בין הבריות, ומקרבן לתורה כאהרן הכהן, ושמאי היה מובדל מהעם כמידת משה רבינו ע"ה, והיתה מדרגתו נוראה. ובזה מבואר הרבה ענינים כמבואר בפנים

(תהילים עו, ט), בתחילה יראה שמא לא יקבלו התורה, ונמצא תכלית השלימות נשאר רק על ידי מושכלות, והארץ מצד חומריותה, מי יגיע בה למושכלות, ותהיה היא השפילה בתכלית בכלל המציאות העולם הרוחנים משכילים אמיתיים, ולבסוף שקטה, שהיא התכלית, שעל ידי המצוות, מעשיות, יזכו הכל לתכלית השלימות, וגם החומר יתעלה לאין חקר, ותהיה השראת השכינה בארץ, וכבוד ה' יהיה לאור יומם. ובאמת, כי כן להוסיף שלימות וקדושה בישראל, על דרך וצדיק יסוד עולם (משלי י, כה), זה אין בכך קדושה ה' נבדל ונפרד מן האדם וחומריותו, רק הצדיק אשר הוא עושה שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו, מורם ומלמדם, בזה כח להוסיף על כח ההארה מן האלוקית, זה נרמז מה שאמרו בתורת כהנים פרשת שמיני (פרשה א, יד), שכל שבעת ימי המילואים היה משה משמש ולא שרתה שכינה על ידו, שמעלתו גבוה מאוד ממעלת בני ישראל, לכן מן שירד בזכות משה (תענית ט, א) לא ידעו בני ישראל מה הוא (שמות טז, טו), כי לא השיגו ערך רוחניותו, ונשתנה הטעם בין צדיקים לרשעים, כמו שאמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל (במדבר כא, ה), ועיין יומא פרק יום הכיפורים (עה, א) באורך, עד שבא אהרן ושרת בבגדי כהונה גדולה, ששם היו כלולים על לבו כל שמות שבטי בני ישראל בחושן ואפוד (שמות כח, כט), ובגדיו היו מכפרים כל אחד

ועל פי זה מבואר היטב סוד מחלוקתם בשיעור קרבן עולת ראייה וחגיגה, שהלל שהיה עובד ה' בדברים הגשמיים, והיה בכחינת שלמים, היה מחשיב יותר את קרבן השלמים, לכן אמר להביא קרבן שלמים גדול מעולה, כי הוא חשוב יותר, אבל שמאי היה להפך, שהיה בכחינת עולה כולו כליל לה', לכן היה מחייב להביא קרבן עולת ראייה גדול יותר משלמי חגיגה.

וחז"ל למדונו על מהות הנהגת שמאי והלל בביצה (טז, א) דתניא, "אמר עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה אומר: זו לשבת. מצא אחרת נאה הימנה - מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים. שנאמר ברוך ה' יום יום. תניא נמי הכי: בית שמאי אומרים: מחד שביך לשבתך, ובית הלל אומרים: ברוך ה' יום יום." ע"כ. וצריך ביאור, וכי שמאי אין כל מעשיו לשם שמים. אלא הכונה בזה, ששמאי היה כולו עולה, והיה אוכל לקדושת שבת כל השבוע, ולכן היה מיום ראשון בוחר בהמה לשבת, וכשמצא יפה הימנה אכל הראשונה כדי שתשאר היפה לשבת, שכונתו היתה שאכילת יום